

“Nhận thức khoa học về phần chung pháp luật hình sự Việt Nam sau pháp điển hóa lần thứ ba” là cuốn sách chuyên khảo do GS.TSKH Lê Văn Cẩm - Giám đốc Trung tâm NC Luật hình sự và Tội phạm học, Khoa Luật, ĐHQGHN, biên soạn trên cơ sở đề tài NCKH ĐHQGHN. Đây là công trình nghiên cứu chuyên khảo đồng bộ, có hệ thống và toàn diện đầu tiên dưới khía cạnh lập pháp hình sự của khoa học pháp lý nói chung và khoa học luật hình sự nói riêng ở Việt Nam. Cuốn sách đã được các chuyên gia, các nhà làm pháp luật, các bạn đọc đón nhận và đánh giá cao. Có thể khẳng định cuốn sách đã thể hiện tâm huyết, sự dày công nghiên cứu của tác giả trong suốt quá trình lập pháp của Việt Nam từ năm 1985 đến nay. Bản tin ĐHQGHN đã có dịp phỏng vấn tác giả công trình này.

GS.TSKH Lê Văn Cẩm

Tiếp tục hoàn thiện pháp luật hình sự

■ TUỆ ANH (thực hiện)

Giáo sư có thể cho biết ý tưởng nghiên cứu vấn đề này được thai nghén trong hoàn cảnh nào?

Ba mươi năm pháp điển hóa, kể từ Bộ luật hình sự đầu tiên năm 1985, vừa qua, trong quá trình soạn thảo Bộ luật hình sự năm 2015 diễn ra sự kiện rất hy hữu trong lịch sử lập pháp của nước nhà, Bộ luật vừa thông qua chưa được thi hành đã phải đình chỉ để biên soạn lại vì có nhiều lỗi về mặt kỹ thuật lập pháp. Xót xa trước những công lao đóng góp của những nhà nghiên cứu luật hình sự, tôi đã tìm hiểu nghiên cứu về hoạt động lập pháp luật hình sự của nước ta. Đây là một khoảng trống, chưa được quan tâm tới, ngoài nghiên cứu của GS.TSKH Đào Trí Úc về các nguyên tắc xây dựng Bộ luật hình sự cách đây 20 năm. Trong khi đó một số nước văn minh, phát triển cao, như Liên bang Nga người ta đã có nhiều công trình nghiên cứu về vấn đề này. Vì vậy, tôi nghĩ cần phải đặt nền móng cho nghiên cứu này. Từ đây sẽ mở ra hướng nghiên cứu mới cho khoa học luật hình sự Việt Nam.

Xin ông cho biết những nội dung cơ bản của công trình?

Công trình này có 3 vấn đề lớn cơ bản tương ứng với 3 chương:

Thứ nhất, nhận thức khoa học về những điểm mới của Phần chung Bộ luật hình sự Việt Nam năm 2015 (đã được sửa đổi, bổ sung năm 2017) mà trong đó, lần đầu tiên nhà làm luật ghi nhận trong Bộ luật hình sự. Chẳng hạn như: 1) Ghi nhận trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại phạm tội; 2) Phân loại tội phạm đã tách ra khỏi tội phạm thành một điều độc lập; 3) Tách những trường hợp không phải là tội phạm ra khỏi chương về tội phạm để ghi nhận thành một chương riêng biệt. Đây là sự tiến bộ, nhận thức khoa học rất lớn có tính nguyên tắc của pháp luật hình sự.

Thứ hai, nhận thức khoa học về kỹ thuật lập pháp của Phần chung Bộ luật hình sự Việt Nam năm 2015. Chương này đưa ra nội dung phân tích khoa học hai nhóm vấn đề lớn theo hệ thống như sau: 1) Nhóm vấn đề lý luận về lập pháp hình sự trong nhà nước pháp quyền; 2) Nhóm vấn đề phân tích khoa học về việc đảm bảo các tiêu chí về kỹ thuật pháp lý (với tư cách là nguyên tắc chủ yếu và quan trọng nhất trong số 5 nguyên tắc cơ bản về lập pháp trong nhà nước pháp quyền) đối với các quy phạm phần chung Bộ luật hình sự năm 2015. Qua đó thẳng thắn chỉ ra những điểm còn hạn chế của Bộ luật hình sự năm 2015.

Thứ ba, nhận thức khoa học về định hướng tiếp tục hoàn thiện pháp luật hình sự Việt Nam trong tương lai. Chương này đề cập đến khái niệm, nội hàm, nguyên tắc định hướng tiếp tục hoàn thiện pháp luật hình sự Việt Nam trong tương lai, cơ sở khoa học và thực tiễn cho việc sửa đổi, bổ sung và mô hình lập pháp về các quy phạm Phần chung Bộ luật hình sự Việt Nam trong tương lai.

Hướng tiếp cận của công trình này?

Nghiên cứu công trình này, ngoài dựa trên các cơ sở lý luận, phương pháp chung, điều đặc biệt là chúng tôi tiến hành phân tích khoa học những vấn đề Phần chung của pháp luật hình sự thực định dưới khía cạnh lập pháp hình sự, dựa trên 5 tiêu chí cơ bản tối thiểu và bắt buộc chung của một văn bản pháp luật tốt trong nhà nước pháp quyền trong sự phù hợp với các luận điểm chung của lý luận luật hình sự mà cụ thể là: chặt chẽ về mặt cấu trúc; nhất quán về mặt logic pháp lý; chính xác về mặt khoa học; khả thi về mặt thực tiễn (tức là phải luôn phù hợp để kịp thời điều chỉnh các quan hệ xã hội đương đại và sẽ phát triển trong tương lai) và trong sáng rõ ràng, đơn

giản về mặt thuật ngữ pháp lý.

Xin Giáo sư cho biết cụ thể hơn về 5 tiêu chí này?

Chặt chẽ về mặt cấu trúc tức là tất cả những gì tạo nên toàn bộ hệ thống và các nội hàm của văn bản pháp luật hình sự phải được sắp xếp theo thứ tự từ nhỏ đến lớn sao cho chặt chẽ, khăng khít với nhau mà không chồng chéo, mâu thuẫn nhau. Sự chặt chẽ đó bắt đầu từ cấu trúc của các từ đến các mệnh đề, đến các câu và giữa chúng với nhau trong từng bộ phận cấu thành đến toàn bộ văn bản, tức là trong mỗi điểm, mỗi khoản, mỗi điều, mỗi chương, mỗi phần (nếu có), cũng như giữa các điểm, các khoản, các chương, các phần (nếu có) với nhau.

Nhất quán về mặt logic pháp lý là khi tên gọi của Điều luật, Mục hay Chương, Phần (nếu có) phù hợp với nội hàm tương ứng được phản ánh trong Điều luật, Mục hay Chương, Phần (nếu có) đó.

Chính xác về mặt khoa học của một văn bản lập pháp hình sự tức là các khái niệm và các phạm trù pháp lý được ghi nhận trong Phần chung cũng như các cấu thành tội

phạm được quy định trong Phần riêng tương ứng với từng điều luật tại các văn bản lập pháp hình sự đó phải phù hợp và đúng nội hàm của các luận điểm lý luận đã được thừa nhận chung của đại đa số các nhà khoa học - luật gia hình sự học của quốc gia, cũng như của quốc tế.

Khả thi về mặt thực tiễn của một văn bản lập pháp hình sự có nghĩa là khi các quy định trong văn bản lập pháp hình sự đáp ứng được đúng đòi hỏi của thực tiễn phòng ngừa và đấu tranh chống tội phạm, cũng như việc điều chỉnh kịp thời các quan hệ xã hội đang hình thành và diễn ra trong giai đoạn đương đại tương ứng và dự báo sẽ phát triển trong tương lai.

Sự rành mạch và rõ ràng, đơn giản và dễ hiểu về mặt thuật ngữ pháp lý của một văn bản lập pháp hình sự là ở chỗ: khi xây dựng các khái niệm và các phạm trù pháp lý trong Phần chung, cũng như các cấu thành tội phạm trong Phần riêng, nhà làm luật cần có kinh nghiệm nghề nghiệp lâu năm và giỏi, có kiến thức tổng hợp sâu và rộng cả về luật học, xã

hội học và ngôn ngữ học để có thể sử dụng thành thạo các thuật ngữ pháp lý, soạn thảo ra được những mệnh đề, câu và chữ dứt khoát trong điều luật của Bộ luật hình sự tương ứng.

Theo Giáo sư những hạn chế trong lập pháp hình sự hiện nay là gì?

Theo tôi, về mặt phương pháp luận, do điều kiện khách quan tạo nên là chưa có được những tri thức sâu sắc và toàn diện về lý luận về lập pháp hình sự. Cán bộ được phân công soạn thảo văn bản pháp luật hình sự chưa được đào tạo bài bản về kỹ năng soạn thảo các văn bản luật pháp hình sự. Do chưa ý thức được một cách sâu sắc và đầy đủ về tầm quan trọng của lập pháp hình sự. Vì vậy về mặt kinh nghiệm thực tiễn, có thể khẳng định rằng, do không tích lũy được thói quen cẩn trọng, chi tiết, cụ thể trong việc lựa chọn và cân nhắc kỹ càng từng câu, từng chữ trong quá trình soạn thảo các quy phạm pháp luật hình sự như các bậc tiền bối trong giới luật học thuộc lĩnh vực tư pháp hình sự Việt Nam nên kỹ thuật lập pháp trong quá trình soạn

thảo và xây dựng các quy phạm Phần chung Bộ luật hình sự năm 2015 nói chung còn yếu mà một loạt những điểm còn hạn chế của Phần chung Bộ luật hình sự năm 2015 đã được phân tích và chỉ ra trong Sách chuyên khảo này chính là minh chứng.

Để tiếp tục hoàn thiện tốt hơn nữa quá trình lập pháp hình sự, Giáo sư có kiến nghị gì?

Chúng tôi cho rằng các nhà khoa học, luật gia hình sự học cần phải suy ngẫm thận trọng, cân nhắc, kỹ càng từng câu, từng chữ để từ đó đưa ra những kiến giải pháp lý cụ thể trong một mô hình lập pháp hình sự tương ứng với các chế định và các quy phạm Phần chung Bộ luật hình sự Việt Nam trong tương lai sao cho bảo đảm được 5 tiêu chí cơ bản tối thiểu và được thừa nhận chung của một văn bản lập pháp hình sự tốt trong nhà nước pháp quyền như tôi đã nói ở trên. Nếu như trong thời gian tới Quốc hội không có phương án nào để khắc phục những hạn chế đang hiện hữu trong Bộ luật hình sự năm 2015 và Nhà nước vẫn chưa có được một đội ngũ chuyên gia dày dặn kinh nghiệm để soạn thảo các văn bản pháp luật

trong lĩnh vực lập pháp hình sự, thì để tránh tái diễn lại những điểm hạn chế, thiết nghĩ có lẽ đã đến lúc chín muồi cho việc Quốc hội khóa XIV cần tổ chức đấu thầu công khai việc soạn thảo các Bộ luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự của đất nước để lựa chọn xem tập thể nào hay một nhóm các nhà luật học nào có thể được giao soạn thảo, để xuất dự thảo các Bộ luật và tập thể hay nhóm các nhà luật học nào đã nhận nhiệm vụ rồi thì phải cam kết chịu trách nhiệm trước Quốc hội về sản phẩm của mình (kể cả nếu gây thiệt hại đến mức không áp dụng được mà phải soạn thảo lại thì phải bồi thường tiền cho việc soạn thảo lại đó).

Trân trọng cảm ơn Giáo sư!